

38. Roszak J. Social Psychology In Poland, *Bulletin Of The British And East European Psychology Group*, 2007/8, № 26, pp. 6–8.
39. Stefan Baley. Skala pisma dzieci szkol powszechnych, *L'annee psychologique*, 1939, Vol. 40, № 1, pp. 697–704.
40. Suchodolski B. Stefan Baley (1885–1952), *Nauka Polska*, 1953, № 1, pp. 221–222
41. Wojtynski W. Pamieci profesora Baleya, *Psychologia Wychowawcza*, 1958, № 1, pp. 4–8.
42. Zebrowska M. *Od redakcji / Baley S. // Wprowadzenie do psychologii wspulczesnej*, Warszawa, 1959, pp. 5–7.
43. Ziemnowicz M. Stefan Baley na tle wspulczesnej epoki, *Roczniki Humanistyczne*, 1953, Part. IV, pp. 141–167.

Summary**Nataliia Fanenshtel****Stefan Balei's Psychological-Pedagogical Inheritance in the Foreign and Native Scientific Discourse**

Historiografic analysis of Stefan Balei's creative inheritance has been done in the article. On the basis of analytical-synthetic approach the author systematized scientific researches, and as a result the branches of sciences were determined, in which the research was made. It is found out that the foreign scientists, specifically from Poland, research mostly Balei's separate achievements in general psychology, educational psychology, psychology of creation, philosophy and pedagogics. The first attempt to study and reconstruct scientist's inheritance systematically has been realized by Ukrainian philosopher M. Vernikov and continued by his followers. The analysis of scientific literature has shown that Balei's scientific approach is insufficiently represented in the native pedagogical science. This demands further thorough study of his scientific works.

Key words: Stepan Balei, baleiscience, educational psychology, genetic pedagogics.

Дата надходження статті: «23» березня 2015 р.

Стаття прийнята до друку: «15» квітня 2015 р.

УДК 378.015.31.041:37.011.3-052(045)

ВАЛЕНТИНА ФРИЦЮК,
кандидат педагогічних наук
(м.Вінниця)

Професійний саморозвиток як психолого-педагогічна категорія

У статті на підставі теоретико-емпіричних досліджень проаналізовано проблему професійного саморозвитку майбутнього вчителя. Автором розглядається професійний розвиток і саморозвиток особистості як об'єкт досліджень психологів та педагогів; окреслено різні методологічні підходи до його розгляду. Наведено точки зору різних науковців стосовно тлумачень термінів «саморозвиток», «професійний саморозвиток» з урахуванням різних психологічних, педагогічних та інших підходів до розуміння сутності цього унікального явища; окреслено взаємозв'язок понять «самовдосконалення», «самовиховання» й «саморозвиток». Відображено аспект розгляду проблеми професійного саморозвитку педагога з позицій синергетичного підходу. Зроблено висновок, що професійний саморозвиток пов'язаний з внутрішнім поєднанням структурних складових психіки особистості, спрямованих на її конструктивну взаємодію з навколишнім середовищем шляхом отримання особистісно значущого та адекватного вимогам соціуму результату професійної діяльності. Визначено професійний саморозвиток як свідому діяльність людини, спрямовану на повну самореалізацію себе як особистості в тій соціальній сфері, яку визначає її майбутня професія. Акцентовано увагу на доцільності розгляду проблеми професійного саморозвитку крізь призму готовності до його здійснення.

Ключові слова: майбутній вчитель, розвиток, професійний саморозвиток, професійний саморозвиток майбутнього педагога.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Соціально-економічні перетворення, що відбуваються нині в Україні, процеси глобалізації та інтеграції світової спільноти, прагнення нашої держави стати рівноправним членом міжнародного співтовариства зумовлюють гостру необхідність модернізації системи освіти, зокрема, підготовки майбутніх учителів. Це вимагає перегляду змісту основних положень педагогіки вищої школи щодо пріоритетів навчання та виховання молоді. Домінування у професійній підготовці випускників вищих педагогічних навчальних закладів репродуктивних методів навчання і, водночас, гостра потреба суспільства в особистості, здатній до творчості й професійного саморозвитку впродовж життя, утворюють сутнісну суперечність освітньої системи.

У зв'язку з цим виникає необхідність в організації такої системи фахової підготовки майбутніх педагогів, яка б забезпечувала цілеспрямований процес формування їхньої готовності до безперервного професійного саморозвитку. Безперервний професійний саморозвиток майбутнього педагога передбачає здатність постійно удосконалювати свої особистісні та професійні якості, що виявляється у бажанні та спроможності постійно підвищувати рівень професійної майстерності.

Досягти цього можна шляхом формування готовності майбутніх учителів до професійного саморозвитку. На жаль, у підготовці вчителів є ще багато неузгоджених питань, а в розробках її теоретичних основ чимало невирішених проблем, зокрема, підготовці майбутніх учителів до професійного саморозвитку відводиться недостатньо уваги.

Аналіз досліджень і публікацій... Проблему професійної підготовки вчителів всебічно висвітлено в працях О.Абдулліної, О.Акімової, В.Андрущенка, Є.Барбіної, Н.Білик, Н.Волкової, С.Гончаренка, М.Гриньової, Р.Гуревича, І.Зязюна, М.Євтуха, Л.Кондрашової, В.Кременя, Н.Кузьміної, Н.Ничкало, С.Сисоевої, В.Сластьоніна, М.Сметанського, Г.Тарасенко та ін. Психологічні аспекти саморозвитку особистості висвітлювали К.Абулханова-Славська, І.Бех, Н.Бітянова, Д.Богоявленська, В.Зінченко, О.Леонтьєв, С.Максименко, В.Маралов, Б.Мастеров, В.Петровський, А.Фурман, Г.Цукерман та ін.; педагогічні аспекти – Б.Вульф, О.Газман, Г.Звенигородська, Л.Кулікова, А.Меренков, М.Ценко. Теоретико-методологічні засади саморозвитку особистості представлено в працях зарубіжних дослідників (Р.Бернс, А.Маслоу, Г.Олпорт, К.Роджерс, Д.Уотсон та ін.).

Значна частина сучасних наукових праць найчастіше присвячується окремим питанням професійного саморозвитку вчителів різних спеціальностей (А.Бистрюкова, О.Власова, О.Воронова, Л.Квашко, С.Пятаєва, Т.Стрітьєвич, Т.Тихонова, Б.Фішман, П.Харченко, Р.Цокур та ін.). Проте цілісне дослідження проблеми підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів до професійного саморозвитку до цього часу залишається поза увагою вчених-педагогів як у теоретичному, так і в методичному аспектах, що негативно позначається на якості професійної підготовки студентів і діяльності учителів-практиків.

Формулювання цілей статті... Метою статті є аналіз проблеми професійного саморозвитку майбутнього педагога у психологічних та педагогічних дослідженнях й уточнення сутності поняття «професійний саморозвиток майбутнього педагога» як педагогічної категорії.

Виклад основного матеріалу... Зауважимо, що ідея саморозвитку особистості лежить в основі гуманістичного педагогічного світогляду. Спочатку вона була сформульована як пізнання особистістю себе задля творчого перетворення навколишнього світу і самотворення. Згодом вона трансформується в педагогічний принцип визнання здатності особистості до саморозвитку, прагнення її до самовдосконалення. Даний постулат отримує в педагогіці подальший розвиток як принцип поваги до особистості учня, необхідності розвитку в ньому творчої активності й надання йому допомоги в оволодінні способами творчого самовираження та самовдосконалення.

Для визначення особливостей процесу підготовки майбутніх учителів до безперервного професійного саморозвитку важливе значення має урахування різних філософських, психологічних, педагогічних та інших підходів до розуміння сутності цього унікального явища. Складність та багатогранність цієї проблеми у тому, що вона є об'єктом вивчення багатьох наук.

Саморозвиток, на думку Е.Кокаревої [8], – це усвідомлений і керований особистістю процес, у результаті якого відбувається удосконалення фізичних, розумових і моральних потенцій людини, розгортання її індивідуальності. Він сприяє самовдосконаленню та самореалізації особистості. Зовнішніми факторами саморозвитку є впливи середовища та цілеспрямований навчальний процес.

Саморозвиток, з одного боку, як процес, зумовлений природними чинниками, з іншого, – як процес, що детермінується особливостями середовища розвитку, виховання, особистісними факторами (цінностями, волею, цілями людини) визначає Л.Кулікова [4]. Науковцем саморозвиток розглядається як інструмент духовного зростання, як фактор інкультурації, як шлях соціалізації людини, як критерій зрілості особистості.

Питання взаємозв'язку саморозвитку особистості з самопізнанням знайшли відображення у змісті зарубіжних теорій особистості А.Маслоу, К.Роджерса, провідною ідеєю яких є залежність процесу особистісного розвитку від чинників, що складають внутрішній світ людини, а дійові прояви зумовлені внутрішньою готовністю сприйняти зовнішній вплив і відреагувати на нього. Співзвучні погляди на дану проблему мають А.Анциферова, А.Брушлінський, І.Кон. Отже, проблему професійного саморозвитку доцільно розглядати крізь призму готовності до його здійснення. Про актуальність даної проблеми свідчать наукові пошуки у галузях педагогіки і психології. П.Перепелиця, В.Рибалка розглядають готовність до професійної праці у сучасних умовах. Здійснюються пошуки в напрямі вирішення проблеми готовності вчителів до самоосвіти (Н.Ковалевська, Н.Редковець), продовжуються дослідження з формування готовності до різних видів педагогічної діяльності (Н.Лисенко).

У розкритті педагогічного аспекту поняття «саморозвиток» підкреслюється суб'єктивність особистості, розвиток людиною власної «самості», здатність її до самотворення, можливість створити свій образ в цілому образі світу, самоактуалізуватися, самовдосконалюватися й самостверджуватися в процесі самореалізації в діяльності та спілкуванні [4]. Про саморозвиток можна говорити, як про фундаментальну здібність людини ставати і бути справжнім суб'єктом свого власного життя. З цієї точки зору О.Власова визначає саморозвиток як процес свідомої, якісної та незворотної зміни особистістю своїх моральних якостей, інтелектуальних і соціальних здібностей та можливостей, своїх фізичних, психічних і духовних сил з метою «добудувати» себе до ідеального образу цілісної особистості.

Варто зазначити, що в педагогіці більш поширеними є поняття «самовдосконалення» й «самовиховання», ніж «саморозвиток».

Основна відмінність процесів «саморозвитку» і «самовиховання», на думку В.Андреева [1], полягає в тому, що в процесі самовиховання особистість виступає по відношенню до себе педагогом, а в процесі саморозвитку – і педагогом, визначаючи методи самовпливу, і філософом, вибираючи цілі самовдосконалення, і психологом, рефлексуючи з приводу змін, що відбуваються у власному внутрішньому світі. На цій підставі автор робить правомірний висновок про те, що другий підхід є більш широким, цілісним по відношенню до особистості, він включає в себе самовиховання як один з компонентів саморозвитку. Педагогіка творчого саморозвитку в даний час обґрунтовує не тільки необхідність суб'єктного підходу до особистості в процесі її навчання, поступово посилюється акцент на зміні позиції учня на суб'єкту по відношенню до власного розвитку.

Дотичними до проблеми саморозвитку є праці, які стосуються самовдосконалення особистості (І.Бех, Н.Бітянова, О.Блінова, І.Донцов, С.Єлканов, Л.Рувинський, Г.Селевко, М.Сметанський та ін.). Вищезазначені вчені розробили теоретичні основи самовдосконалення особистості, загальну концепцію його педагогічного стимулювання, особливості та функції самовдосконалення в професійній діяльності, обґрунтували взаємозв'язок між самовдосконаленням і ефективною професійною діяльністю тощо.

Професійний розвиток майбутнього або чинного фахівця забезпечується передусім наявною в суспільстві системою професійної освіти. Функціонування цієї системи спрямоване на формування якостей, набуття кваліфікацій, необхідних для успішного виконання відповідних професійних функцій, принаймні в період працездатного віку. Крім процесу навчання, професійні компетентності (знання, уміння, навички, цінності, інші функціональні характеристики, їхня профілізація тощо) формуються шляхом включення у відповідну практичну діяльність, загальною атмосферою контекстного середовища [12].

Аналіз сучасних психолого-педагогічних досліджень виявив, що поняття «професійний саморозвиток» у науковій психолого-педагогічній літературі не має чіткого узгодженого визначення через різні методологічні підходи до його розгляду. Процес професійного саморозвитку майбутніх фахівців розглядається науковцями з позицій суб'єктного, акмеологічного, аксіологічного, діяльнісного, компетентнісного підходів.

Професійний розвиток майбутнього або чинного фахівця забезпечується передусім наявною в суспільстві системою професійної освіти. Функціонування цієї системи спрямоване на формування якостей, набуття кваліфікацій, необхідних для успішного виконання відповідних професійних функцій, принаймні в період працездатного віку. Крім процесу навчання, професійні компетентності (знання, уміння, навички, цінності, інші функціональні характеристики, їхня профілізація тощо) формуються шляхом включення у відповідну практичну діяльність, загальною атмосферою контекстного середовища [7].

Професійний саморозвиток є невід'ємною складовою особистісного саморозвитку. Професійний саморозвиток здійснюється за допомогою механізмів самопізнання, самоорганізації, самоосвіти, самооцінки, саморегуляції як прагнення до самоактуалізації на основі розвитку професійного мислення, реалізації творчого потенціалу, різноманітних форм дослідницької діяльності та способів інтенсифікації цього процесу [6, с.802].

Як динамічний і неперервний процес самозміни особистості в позиції суб'єкта навчальної діяльності, що пов'язано з реалізацією внутрішньої потреби у самовдосконаленні, самотворенні та якісній професійній підготовці трактує професійний саморозвиток Г.Полоз [10].

Стосовно поняття «професійний саморозвиток учителя» в наукових працях чітко простежуються три підходи: синергетичний, суб'єктний та акмеологічний.

Погоджуємося з С.Кузіковою [8, с.7], яка, спираючись на дослідження В.Бодрова, Є.Климова, В.Семиченко та ін., стверджує, що саморозвиток особистості відбувається переважно в контексті професійної діяльності, наповнюється її змістом, а професійна спрямованість є фактором особистісного зростання, тому вивчення особливостей формування суб'єкта особистісного саморозвитку неможливе поза контекстом його професійного становлення.

Нині процес переорієнтації педагогічної системи на ідеї самоосвіти, самовиховання і саморозвитку створює значні труднощі методологічного осмислення понять, що змінюють своє значення відповідно до нових цінностей освіти, наголошує М.Костенко [9]. Поняття «саморозвиток» вводиться практично в кожну освітню програму як основний орієнтир, але досі немає чіткого розуміння цього терміну, зокрема, у «Філософській енциклопедії», «Психологічному словнику» та ін. він відсутній. Це призводить до різних трактувань терміну «саморозвиток». Серед найбільш поширених науковець виділяє такі:

- природозумовлений процес самореалізації індивіда;
- соціокультурний процес свідомої самоосвіти особистості;
- активність суб'єкта щодо зміни власних здібностей;
- діяльність, спрямована на створення своєї індивідуальності, розвиток «самості»;
- пошук свого місця в суспільстві, розвиток загальнолюдського в кожному;
- умови і результат самоосвіти тощо [9].

Під професійним саморозвитком О.Власова [4] розуміє багатокомпонентний особистісно та професійно значимий процес, що сприяє формуванню індивідуального стилю професійної діяльності, котрий допомагає осмисленню передового досвіду і власної самостійної діяльності, а також є засобом самопізнання і самовдосконалення.

Погоджуємося з М.Вієвською та Л.Красовською [3, с.90] у тому, що професійний саморозвиток пов'язаний з внутрішнім поєднанням структурних складових психіки особистості, спрямованих на її конструктивну взаємодію з навколишнім середовищем шляхом отримання особистісно значущого та адекватного вимогам соціуму результату професійної діяльності. Науковці вважають, що цей процес є постійним й не обмежується змістом набутого досвіду. Його підґрунтя є актуалізоване прагнення до професійного зростання, що проявляється в інтересах, прагненнях переконаннях, здібностях особистості, активній позиції щодо пізнання довкілля, а також самопізнання, розкриття духовного та інтелектуального потенціалу.

Під професійним саморозвитком педагогічного працівника В.Хрипун [16] розуміє свідому роботу щодо вдосконалення своєї особистості, яка реалізується в житті як професіонал, спрямовану на розвиток своїх професійних знань, умінь і навичок, які забезпечують зростання професійної компетентності; неперервний особистісний розвиток і успішну професійно-творчу реалізацію.

Розгляд професійного саморозвитку з позицій аксіологічного, синергетичного і компетентнісного підходів дає змогу Л.Бондаренко [2, с.29] сформулювати визначення саморозвитку особистості як процесу самотворення людини внаслідок взаємодії й обміну інформацією та енергією із зовнішнім середовищем, в основі якого розкриття та реалізація його внутрішніх потенцій, набуття нових особистісних якостей.

Отже, на підставі аналізу теоретичних джерел з проблеми дослідження під *професійним саморозвитком* розумітимемо свідому діяльність людини, спрямовану на повну самореалізацію себе як особистості в тій соціальній сфері, яку визначає її майбутня професія.

Професійний саморозвиток майбутнього вчителя, на думку О.Пехоти [9], характеризується здатністю студента глибоко усвідомлювати власну відповідальність за процес професійного розвитку та вмінням його регулювати, сприймати себе як суб'єкта професійного розвитку, що виявляється в бажанні та здатності постійно аналізувати, коригувати та вдосконалювати власне професійне зростання, прагнення до самостійності у виборі методів та прийомів організації навчально-виховного процесу.

Саморозвиток майбутнього вчителя передбачає усвідомлення себе як майбутнього наставника, а також самостійне вдосконалення знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективність майбутньої професійної діяльності, зазначає Ю.Драгнев [5]. Складовими саморозвитку науковець визначає: особистісний розвиток, креативний розвиток, інтелектуальний розвиток, професійне зростання тощо. На його думку, професійний саморозвиток характеризується цілеспрямованою роботою над собою у процесі фахової підготовки у ВНЗ.

З позицій синергетичного підходу Р.Цокур [17] професійний саморозвиток педагога розглядає як внутрішню здібність щодо вирощування в собі, надбудовування із себе нових якостей, які необхідні для його виживання й ефективного функціонування в кардинально нових чи змінених умовах соціально-економічного середовища. З позицій суб'єктного підходу (Т.Березіна, І.Бех, В.Маралов, Є.Ісаєв, В.Слободчиков, О.Тихомиров та ін.), розуміє саморозвиток, по-перше: як фундаментальну здібність педагога ставати і бути дійсно суб'єктом свого життя, обертати власну життєдіяльність у предмет практичного перетворення; по-друге: як одну з найскладніших форм роботи внутрішнього світу педагога, зокрема і з його перетворення, поряд з обробкою досвіду, виробленням власних позицій і переконань, постановкою життєвих цілей, пошуком шляхів самовизначення у процесі її просування своїм життєвим шляхом, у межах якого особистість виявляє і будує себе, досягає сенс свого існування.

Цілком погоджуємося з В.Семиченко [11, с.46], яка стверджує, що в системі професійної діяльності завдання активізації саморозвитку особистості має особливе значення, оскільки від неперервного зростання та вдосконалення фахівців безпосередньо залежить і розвиток суспільства, й благополуччя його громадян, адже лише неперервний професійний розвиток і саморозвиток можуть забезпечити відповідність фахівця як потребам безпосередньої діяльності, так і вимогам соціуму.

Таким чином, аналіз психолого-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми дозволив нам прийти до висновку, що в історії вищої школи накопичено значний досвід з підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

Висновки... Отже, на підставі аналізу теоретичних джерел з проблеми дослідження вважаємо, що «професійний саморозвиток майбутніх педагогів» – це динамічний процес, спрямований на самоорганізацію прогресивних змін у сфері внутрішнього світу особистості та педагогічної діяльності на шляху досягнення вищих рівнів професіоналізму.

Перспективними для подальших досліджень є питання, що стосуються організації самоосвітньої діяльності студентів як складової їхньої готовності до професійного саморозвитку, а також визначення педагогічних умов формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх педагогів.

Список використаних джерел і літератури:

1. Андреев В. И. Педагогика: Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности / В. И. Андреев. – Казань : изд-во КГУ, 1988. – 238 с.
2. Бондаренко Л. А. Формування готовності майбутнього вчителя музики до професійного саморозвитку у процесі інструментально-виконавської підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Л. А. Бондаренко. – К., 2014. – 20 с.
3. Вієвська М. Г. Мотивація професійного саморозвитку у реалізації стратегії формування управлінських компетенцій / М. Г. Вієвська, Л. І. Красовська // Вища школа. 2010. – № 3/4. – С. 89–104.
4. Власова Е. А. Профессиональное саморазвитие будущих социальных педагогов / Е. А. Власова // Социальная работа и социальная политика: состояние и перспективы : сб. науч. трудов. – Балашиха : Николаев, 2005. – С. 14–16.
5. Драгнев Ю. Професійний і особистісний саморозвиток майбутнього вчителя фізичної культури як необхідна умова професійного вдосконалення / Ю. Драгнев // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2011. – № 4. – С. 132–138.
6. Енциклопедія освіти / [гол. ред. В. Г. Кремень ; Акад. пед. наук України]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
7. Книга національної освіти України / Акад. пед. наук України ; за ред. В. Г. Кременя. – К., 2009. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://refdb.ru/look/1238872-p6.html>.
8. Кокарева Е. О. Евристичне навчання як засіб творчого саморозвитку майбутніх педагогів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 «Теорія навчання» / Е. О. Кокарева. – Тернопіль, 2012. – 19 с.
9. Костенко М. А. Педагогічні умови професійно-творчого саморозвитку майбутнього вчителя : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / М. А. Костенко. – Харків, 2002. – 20 с.
10. Кузікова С. Б. Психологія саморозвитку : навч. посіб. / С. Б. Кузікова. – Суми : МакДен, 2011. – 149 с.
11. Куликова Л. Н. Проблемы саморазвития личности / Л. Н. Куликова. – [2-е изд., испр. и доп.]. – Благовещенск : изд-во БГПУ, 2001. – 342 с.
12. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения : в 2-х т. – М. : Педагогика, 1983. – Т. 1. – 391с.
13. Пехота О. М. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / [О. М. Пехота, А. З. Костенко, О. М. Любарська та ін.]. – К. : А.С.К., 2003. – 255 с.
14. Полоз Г. М. Педагогічні умови професійного саморозвитку курсантів-пілотів в процесі вивчення авіаційної психології : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Г. М. Полоз. – Черкаси, 2011. – 20 с.
15. Семиченко В. А. Проблема особистісного розвитку і саморозвитку у в контексті неперервної професійної освіти / В. А. Семиченко // Педагогіка і психологія. 2010. – № 2. – С. 46–57.
16. Хрипун В. І. Використанням ІКТ та мережі Інтернет у процесі професійного саморозвитку педагогічного працівника дошкільного навчального закладу [Електронний ресурс] / В. І. Хрипун. – Режим доступу : oiporpp.ed-sp.net/metod/1524/1524_1.doc. – Загол. з екрану.
17. Цокур Р. М. Формування потенціалу професійного саморозвитку в майбутніх викладачів вищої школи у процесі магістерської підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Р. М. Цокур. – Одеса, 2004. – 20 с.

References:

1. Andreev V. Y. *Pedagogika: Dialektika vospitaniya i samovospitaniya tvorcheskoi lychnosti*, Kazan' : izd-vo KGU, 1988, 238 p.
2. Bondarenko L. A. *Formuvannia hotovnosti maybutnoho vchytelia muzyky do profesiinoho samorozvytku u protsesi instrumentalno-vykonavskoi pidhotovky*, Kyiv, 2014, 20 p.

3. Viyevska M. G. Motyvatsiia profesiinoho samorozvytku u realizatsii stratehii formuvannia upravlinskykh kompetencii, *Vyshcha shkola*. 2010, № 3/4, pp. 89–104.
4. Vlasova E. A. Professyonal'noe samorazvitye budushhykh socy'al'nykh pedagogov, *Socy'al'naya rabota y' socy'al'naya poly'ty'ka: sostoyaniye y' perspektivy: sb. nauch. trudov*, Balashov, Nykolaev, 2005, pp. 14–16.
5. Dragniyev Yu. Profesiinyi i osobystisnyi samorozvytok maibutnoho vchytelia fizychnoi kultury yak neobkhidna umova profesiinoho vdoskonalennia, *Pedagogika i psykhologiia profesiinoi osvity*, 2011, № 4, pp. 132–138.
6. *Entsyklopediia osvity* [gol. red. V. G. Kremen ; Akad. ped. nauk Ukrayiny], Kyiv, Yurinkom Inter, 2008, pp. 10–40.
7. *Knyha natsionalnoi osvity Ukrainy* / Akad. ped. nauk Ukrainy ; za red. V. H. Kremenia, Kyiv, 2009, [electronic resource], mode of access: <http://refdb.ru/look/1238872-p6.html>.
8. Kokaryeva E. O. *Evrystychnye navchannia yak zasib tvorchoho samorozvytku maibutnykh pedahohiv*, Ternopil, 2012, 19 p.
9. Kostenko M. A. *Pedahohichni umovy profesiino-tvorchoho samorozvytku maibutnoho vchytelia*, Kharkiv, 2002, 20 p.
10. Kuzikova S. B. *Psykholohiia samorozvytku : navch. posib.*, Sumy, MakDen, 2011, 149 p.
11. Kulykova L. N. *Problemy' samorazvitiya lichnosti*, Blagoveshhensk : y'zd-vo BGPU, 2001, 342 p.
12. Leont'ev A. N. *Izbranny'e psixologicheskie proizvedeniya*. V 2-x t, Moscow, Pedagogika, 1983, Vol. 1, 391p.
13. Piekhot O. M. *Osvitni tekhnolohii : navch.-metod. posib.*, Kyiv, A.S.K., 2003, 255 p.
14. Poloz G. M. *Pedahohichni umovy profesiinoho samorozvytku kursantiv-pilotiv v protsesi vyvchennia aviatsiinoi psykholohii*, Cherkasy, 2011, 20 p.
15. Semychenko V. A. Problema osobystisnoho rozvytku i samorozvytku u v konteksti nepererвної profesiinoi osvity, *Pedahohika i psykholohiia*. 2010, № 2, pp. 46–57.
16. Khrypun V. I. *Vykorystanniam IKT ta merezhi Internet u protsesi profesiinoho samorozvytku pedahohichnoho pratsivnyka doskhalnoho navchalnoho zakladu*, [electronic resource], mode of access : oipopp.ed-sp.net/metod/1524/1524_1.doc. – Zagol. z ekranu.
17. Tsokur R. M. *Formuvannia potentsialu profesiinoho samorozvytku v maibutnih vykladachiv vyshhoi shkoly u protsesi mahisterskoi pidhotovky*, Odesa, 2004, 20 p.

Summary

Valentyna Frytsiuk

Professional Self-Development as a Psychological and Pedagogical Category

The article is based on theoretical and empirical research analyzes the problem of professional self-development of future teachers. The author considered professional development and individual self-development as an object of research of psychologists and teachers; she outlines the different methodological approaches to its consideration. This view of different scholars regarding interpretation of the terms «self-development», «professional self» with regard to various psychological, pedagogical and other approaches to understanding the nature of this phenomenon; interconnection outlines the concepts of «self-development», and «professional self-development». Displaying aspect to address the problem of teacher professional self-development position synergistic approach. It is concluded that professional self-development is related to a combination of internal structural components of the individual psyche aimed at its constructive interaction with the environment by getting personally meaningful and adequate requirements of society result profession. Defined as professional self conscious human activity aimed at complete fulfillment themselves as individuals in the social sphere, which determines its future profession. Attention is focused on the feasibility address of the problem of professional self-development through the prism of readiness for implementation.

Key words: future teacher development, professional self-development, professional self-development of the future pedagogue.

Дата надходження статті: «20» березня 2015 р.

Стаття прийнята до друку: «15» квітня 2015 р.